

T. Gorban. The problem of double identity in the views of Ukrainian intellectuals (early twentieth century). – Article.

Summary. The phenomenon of dual identity of Ukrainians, or «little-russianness», is considered as a socio-political phenomenon of Ukraine's stay in the Russian Empire, through the prism of its assessments, reflected in the Ukrainian socio-political thought of this period.

Key words: double identity, self-identification, little-russianness, sociopolitical thought.

УДК 811.161.2 282

Н. А. Жуган

кандидат філологічних наук,
викладач

Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

О. П. Оскирко

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри гуманітарних та природничих дисциплін
ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
м. Київ, Україна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ГРУПА НАЗВ ПРОЦЕСІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ТКАННЯМ, У СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Анотація. У статті на діалектному матеріалі, зібраному у середньонаддніпрянських говірках, проаналізовано лексико-семантичну групу назв процесів, пов'язаних із тканням, здійснено аналіз семантичних мікрогруп.

Ключові слова: лексико-семантична група, семантична мікрогрупа, семема, сема, лексема, репрезентант.

Лексичний склад діалектної мови зазнає змін унаслідок власне лінгвальних і позамовних чинників. В останні десятиліття дослідники прагнуть максимально повно описати склад діалектної мови, системні відношення її компонентів, виявити особливості функціонування діалектних одиниць у просторі й часі, їхню динаміку. Тому дослідження тематичних груп лексики, процесів трансформації її структурного складу й семантики є актуальним у сучасному мовознавстві.

Лексика народних промислів належить до термінологічної системи мови. У вітчизняній діалектології терміносистему ткацтва як тематичну групу вивчали в різних говірках, зокрема закарпатських [9], бойківських [4], наддністрянських [5], поліських [15], східнополіських [3], середньополіських [6], степових [17], східнослов'янських [14]. У середньонаддніпрянському діалекті її представлено частково у працях В. К. Василенка [1], В. Я. Матвєєвої [13], О. Г. Давидової [8], загальнономовних і діалектних словників [1; 2; 7; 11; 16], дещо ширше в етнографічних записах і діалектних текстах [12].

Метою статті є показати зміни в репертуарі та семантиці ткацької лексики на прикладі лексико-семантичної групи назв процесів, пов'язаних із тканням, засвідчених у середньонаддніпрянських говірках на початку ХХІ ст. та зіставити їх з іншими фіксаціями.

Лексико-семантичну групу назв процесів, пов'язаних із тканням, репрезентують семи: 'ремесло ткача', 'процес ткання', 'займатися тканням', 'почати ткати', 'ткати', 'протягувати в начиння та блят нитки основи', 'навивати на задній навій основу, готуючи ткацький верстат до ткання', 'натискати на підніжку під час ткання для утворення зів', 'пропускати крізь зів основи човника з ниткою підткання', 'накрутити, звити наткане полотно на передній навій, щоб основа після чергового припускання стала пружною', 'пропускати нитки основи із заднього навою (валу) для ритмічного ткання', 'попустити основу, коли її після накручуваного полотна натягнуто більше, ніж потрібно'.

Сему 'ремесло ткача' репрезентують лексеми: *т'кацтво* (Дм, Ост, Мск, Др, Глм, Кц, Мх, Зл, Хл, Мрп, Зв, Гл, Мрн), *тка'н':а* (Бб, Жт, Сч, Глк, Мл), *т'кац'ке реме'ц'ло* (Кц, Врб), *ткат'* (Зкр, ВВ, Тп, Лз, Влх,

Ст, Лщ, Ів, Тн). Усі найменування належать до терміносистеми ткацтва. Особливістю реалізації є належність лексем до різних частин мови, однак їх об'єднує словотвірний зв'язок з основами *тка-*, *ткач-*, що забезпечує системні зв'язки компонентів цієї мікрогрупи. Варто відзначити, що в розповідях діалектоносії використовували різні форми дієслова *ткати* у теперішньому часі: *ткуть*, *ч'ють*, *т'кають*, *ч'є*, *ч'єц'а*: *оце с'їдає та шо ткать* / *а тод'і во'на откидає* / *оце йак ч'є* / *откине* / *знов ч'є* (Кл). У словнику Б.Д. Грінченка лексему *ткацтво* подано зі значенням «ремесло ткача» [7, IV, с. 268], а у тлумачному словнику сучасної української мови *ткац'ке реме'сло* – «пов'язане з тканням, ткацтвом» [2, с. 1456], маніфестант *тка'н'а* – «виготовляти тканину; займатися ткацтвом, бути ткачем, ткалею» [17, X, с. 152].

Сему 'процес ткання' реалізовано лексемами *тка'н'а*, *ткат'(ти)*, *ткацтво*. Найпоширенішим репрезентантом на позначення цієї семи є багатозначне дієслово *ткат'(ткати)*, одне зі значень якого – «займатися ткацтвом, бути ткачем, ткалею» [2, с. 1456]. У записаних текстах засвідчено дієслівні форми різних часів і виду: *т'каю* (Дбр), *т'кають* (Бдр, Глк), *т'кає* (Сч), *т'кали* (Тп, Дв, Дбр), *тч'еш* (Мд, Нб), *в'иткат'* (Дм, Дбр, Дв, Ост, Лзр), *в'иткаю* (Дбр), *в'иткала* (Дв), *ч'є* (Мд, Сгн, Др, Лн, Нх, Зкр), *ч'є* (Др, Зкр, Тп, Лн, ТР), *ч'є'мо* (Тп), *ч'ють* (Ост), *ч'єц'а* (Мд, Зкр, Шп, Глз, Врш, Ст, Нб, Шш), *в'ич'є* (Зкр) та реченням *робит'на ве'р'стат* (Влщ, ДВ, Зл, Сч): *иче т'реба і в'иткат' і со'роче'чку* (Лзр); *ка'зали полот'н'ане оце ж т'кали* (Ост).

Сему 'займатися тканням' представлено лексемами у більшій частині говірок *ткат'*, *т'кати*, але зафіксовано і *в'иткат'* (Лзр), *тка'н'а* (Лз), *ткач'увати* (Зв, Мрп) та *робити на ве'р'стат* (Влщ, Гл), *с'їдат'за ве'р'стат* (Гл): *ба'гато т'кали на сво'їу с'їм'їу* (Злн); *до Паски шоб у'же в'иткат' полот'но* (Дм). Власне терміни цієї семантичної мікрогрупи – *ткат'*, *т'кати*, *ткач'увати*. Зауважимо, що лексема *ткач'увати* зафіксована в словнику зі значенням «занимається ткацтвом» [7, IV, с. 268], «бути ткачем» [2, с. 1456].

Сема 'почати ткати' реалізована дієсловом майже у всіх говірках *ткат'*, а в деяких *ткач'увати* (Мрп), *зати'кат'* (Зв, Глк, Дбр, Ан), словосполученнями *поч'їнайут'ткат'* (Дм), *с'їдати ткат'* (Хл, Вл) та реченнями *с'їдат'за ве'р'стат* (Мд), *с'їдат'на ве'р'стат'* (Дм), *буду с'їдат'за ве'р'стат* (Мд), *на'кинут'на ве'р'стат'* (Кл), *на'кидат'на ве'р'стат'* (Чв), *накидаєц'а на ве'р'стат на'ч'ин'а* (Мд): *у'бериз'н'і б'їл'ш'їс'т'поч'їнайут'ткат' / і йак навис'н'і у'же ж о'той рос'тил'айут'* (Мд). Власне термінами цієї семантичної мікрогрупи є назва *зати'кат'* та словосполучення *на'кинут'на ве'р'стат'*, *на'кидат'на ве'р'стат'*. У словнику української мови лексему *зати'кати* подано із значенням «всувати, встромляти що-небудь кудись» [17, III, с. 346]. Можливо, у розумінні діалектоносії лексеми *зати'кат'*, *на'кинут'* означають вставляти начиння у верстат, тим самим починати ткати: *бо тод'і йак накинута на ве'р'стат / то во'ни рож'ч'їтуйут'шоб хва'тило ж* (Нх). У рукописах 80 – 90 рр. ХХ ст. із говірок Черкащини є пояснення, що начиння закладають у блят, а блят у ляду і тоді починають ткати: *Коли навірчуют'на навой, то начиння нема. Кончили то тоді вішають. Блят укладають в ляду і тоді натягають. Сїдають, заткала і тоді тчеш, тчеш* [12], *оснували, зняли і накидають на верстат* [12]. Інші однослівні репрезентанти також належать до терміносистеми ткацтва, найбільш поширена серед них лексема *ткат'(-ти)*, причому варіант із формантом *-ти* функціонує в західній частині ареалу; словотвірний варіант *ткач'увати*, похідний від твірної основи іменника *ткач-*, засвідчено в одній говірці центральної частини; віддієслівні іменники *тка'н'а*, *ткач'уван'а* зрідка поширені в південній, центральній та північній частинах ареалу.

Сему 'ткати' реалізовано дієсловом недоконаного виду *ткат'* (ВБ, Лз, Врш, Дв, Гл, Кл, Ст, Нб, См, Влщ, Мск, Др, Тп, Мрн, Лзр, Чв, Глк, Дм, Глз, Врб, Дбр, Зкр, Ул, Шп, Лн, Мх, Сб, Лщ), *т'кати* (ТР, Тн, Жт, Івх, Влщ, ДВ, Сч, Рг, Б), доконаного виду *пот'кат'* (Кл), *в'иткат'* (Дбр) та словосполученням *робити на ве'р'стат* (Влщ, Вш, Жт): *а тод'і у'ч'їлис'а і са'м і ткат' / бо дорого / т'кали вже й са'м і* (Нст); *їїх тод'і робл'ат'на верстат'і / а тод'і б'їл'їлис'а* (Жт). Найуживанішою є лексема *ткат'*, варіант *т'кати* поширений у західній та південно-західній частині досліджуваного ареалу. У розповідях мовці частіше використовують форми теперішнього та минулого часів: *ч'є*, *ч'єш*, *ч'ють*, *ч'єц'а*, *т'каю*, *т'каєш*, *т'кають*, *т'кала*, *т'кали*: *поки йа ото'го в'иткаю / во'но мах / опус'каєц'а* (Дбр); *в'ич'їц'а о'те полот'но / там на'круч'їєц'а полот'но* (Чв).

У кількох досліджуваних говірках засвідчено лексичну реалізацію семи 'протягувати в начиння та блят нитки основи': *при'сукуват'* (Лз), *наки'дат'* (Мд, Лп), *наб'їрат'* (Лп, Гл), *нави'ват'* (Дв), пропозитивні назви *при'сукуйт'основу* (Лз), *наве'с'ти'нитку* (Врш). Власне терміном є лексема *при'сукуват'*, у «Словаре украинского языка» лексема має значення «при тканьї: прикрѣпить въ кромкѣ нити основы», а одним зі значень назви *наб'їрат'* є «натягивать нити основы въ ткацком станкѣ, пропуская ихъ сквозь начиння

и блят» [7, II, с. 443, 464]. Власне терміни *при'сукуват'*, *наб'і'рат'* використовувані як терміноелементи, що частково зберігають своє основне значення, а лексеми *нави'вайут'*, *навес'ти* набули спеціалізованого значення. У словнику української мови *навивати* «1. Намотувати, накручувати на що-небудь; 2. Наготовляти за допомогою сукання яку-небудь кількість чогось» [17, V, с. 30], а одним зі значень лексеми *навести* (*наводити*) є «спрямовувати щось на кого-, що-небудь» [17, V, с. 37–38]. Усі вони містять спільну сему 'намотувати, накручувати щось на що-небудь', завдяки якій мають семантику, пов'язану із ткацтвом.

Сему 'навивати на задній навій основу, готуючи ткацький верстат до ткання' представлено лексемами *при'сукуват'* (Гл, Кн), *наки'дат'* (Др, Мд, Дбр, Дв, Глз, Лп), *нави'ват'* (Лз, Дв), *нак'руч'уват'* (Врш, Др, Дв), *нави'рт'ит'* (Мх, Вл). Усі вищезазначені маніфестанти належать до терміносистеми ткацтва, оскільки об'єднані спільною семою 'намотувати, накручувати щось на що-небудь' [10].

Репрезентантами семи 'натискати на підніжку під час ткання для утворення зів' є дієслова *сту'пат'* (Дв), *насту'пат'* (Гл, Зл, ДВ, Нх, Глз), *насту'пати* (Глз), *насту'пит'* (Мд), *засту'пат'* (Мрн), *не"ре"сту'пат'* (Врш, Дв, Жт), *нажи'мат'* (Лз, Сч), *при'дав'уват'* (Ст) та іменникове словосполучення *не"риб'ірка но'гами* (Мд): *то'д'і'л'адо'йу при'била / то'д'і'не"ре"сту'пайеш на д'ругий п'ідн'іжок* (Дв). Найбільшу активність мають похідні від основи *сту'па-*: *насту'пат'*, *засту'пат'*, *не"ре"сту'пат'*, що і є власне термінами. Інші лексеми набули вторинного значення, пов'язаного з терміносистемою ткацтва.

Сема 'пропускати крізь зів основи човника з ниткою піткання' має такі маніфестанти: *пус'кат'* (Врш), *пус'тити* (Влш), *'кинут'* (Гл), *засил'ати* (ДВ), *прот'а'нути* (Влш), *ходить'* (Врб, Жт), *про'б'іг'ч'овник* (Дв), *'кидат'ч'овника* (Лз, Врш, Влх, Мд, Дбр, Дм), *'ч'овник'ходить'* (Др, Жт, Зл, Сч), *'б'ігайе'ч'овник* (Сч): *в'ін з'нитками про'б'іг / про'б'іг раз / о'тут кра'йі по'правила* (Дв); *о'це о'так'кинув'ч'овник'с'уди і'л'адо'йу раз / шоб при'билос'а / із'ц'ого'боку'кинув* (Дм); *при'били о'цим / а'ч'овник'ходить' туди с'уди* (Жт). Лексема *засил'ати* має значення «просувати у вузький отвір» [2, с. 420], *протягнути* «1. Тягтися в певному напрямку, розташовуватися рівною лінією, смугою; 2. Тягнучись, просуватися крізь щось-небудь» [2, с. 1176]. У найменуванні дії «пропускати крізь зів основи човника з ниткою піткання» мовці надають перевагу однослівним номенам, хоч зафіксовано й реченнєві структури – *'кидат'ч'овника*, *'кидайте'а'ч'овник*, *'ч'овник'ходить'*, *'б'ігайе'ч'овник*, *про'б'іг'ч'овник*, що мають власне термінологічного значення. Загальноновживані лексеми *пус'кат'*, *пус'тити*, *засил'ати* мають спільну сему 'протикати через отвір', унаслідок чого набули термінологічного значення, пов'язаного з ткацтвом.

Сему 'накрутити, звити наткане полотно на передній навій, щоб основа після чергового припускання стала пружною' представлено лексемами *накру'тит'* (ВБ, Мл, Нх), *скру'тит'* (ВБ), *закру'тит'* (Лз), *нак'руч'уват'* (Врш, Гл, Кн, Дбр, Лп), *пот'анут'* (Лз), *нат'агуват'* (Мд), *нат'агувати* (Ан), *нако'тит'* (Дбр). Найбільш поширені похідні з коренем *крут-*, що є власне термінами. Вони складають ядро семантичної мікрогрупи і є багатозначними. Інші лексеми набули спеціалізованого значення в терміносистемі ткацтва, оскільки мають спільну семантику «натягувати, звивати щось, роблячи його тугим, пружним». Так, одним зі значень маніфестантів *потягнути* у тлумачному словнику є «узявшись за кого-, що-небудь, рушити з місця, потягти, натягти», *натягувати* «тягнути або розтягаючи, робити тугим, пружним», *накотити* «котячи, переміщати, накладати що-небудь на щось» [2, с. 1092, 741, 720].

Сему 'пропускати нитки основи із заднього навою (валу) для ритмічного ткання' маніфестують дієслова *при'сукуват'* (Гл), *пропус'кат'* (Мд), *спус'кат'* (Зл), *прив'їазуват'* (Врш) та словосполучення *на'водиц'а в на'ч'ин':а* (Гл). Із цього номінативного ряду термінами лексики ткацтва є лексема *при'сукуват'*, *при'сукуйец':а*. У словнику Б. Д. Грінченка *присукуватися* – «прикр'їпитися нитямь основи кь кромк'ь» [7, III, с. 443]. Номени *пропус'кат'*, *спус'кат'*, *прив'їазуват'* – це загальноновживані дієслова, які набули термінологічного значення. Пропозитивна структура *на'водиц'а в на'ч'ин':а* засвідчує заступлення забутого терміна [10].

Сема 'попустити основу, коли її після накручуваного полотна натягнуто більше, ніж потрібно' реалізована лексемами *попус'тит'* (Зл), *отпус'тит'* (Нх), *в'ідвес'ти* (Мд), двослівними поєднаннями *от'кинут'цугу* (Врш), *от'кинут'кала'ч'а* (Гл). Загальноновживані дієслова *попус'тит'*, *отпус'тит'*, *в'ідвес'ти* набули спеціалізованого значення, а двослівні найменування (*от'кинут'цугу*, *от'кинут'кала'ч'а*) репрезентують незавершеність процесу номінації.

Отже, серед назв процесів, пов'язаних із тканням, зафіксовано власне терміни ткацтва (*ткат'*, *т'кацтво*, *тка'н':а*, *т'кац'ке реме'сло*, *ткач'увати*, *зати'кат'*), лексеми з інших тематичних груп, пов'язані з виробництвом (*нави'ват'*, *навес'ти*) та загальноновживані назви (*попус'тит'*, *отпус'тит'*, *в'ідвес'ти*). Зазначені семи тісно пов'язані системними відношеннями з номенами інших семантичних мікрогруп. Більшість із них багатозначні: *тка'н':а* – 'ремесло ткача', 'процес ткання', 'почати ткати'; *ткат'* – 'ремесло ткача', 'процес ткання', 'займатися тканням', 'почати ткати'; *ч':ут'*, *ч':е*, *ч':ец':а*, *т'кайут'* – 'ремесло ткача',

‘процес ткання’; *ткач* *у*вати – ‘займатися тканням’, ‘почати ткати’. Лексеми *ткат*’(-ти) → *тка*’н’:а, *ткач* *у*вати ← *ткач* *у*ван’:а, *ткат*’ → *зати*’кат’ перебувають у словотвірних зв’язках, оскільки всі вони походять від псл. *тъкати* «ткати», пов’язаного з *тыкати* «тикати» [11, V, с. 582]. Про динаміку найменувань свідчить наявність складених назв та пропозитивних структур, що, напевне, субституювали забутий термін, та відсутність лексичної репрезентації, зумовлена віковою категорією й пасивною участю діалектоносців у самому процесі: *йа на ве*’р^с’тат’ *і не ро*’била / *йа не в*’курс’ *і*’д’іла / *ди*’тино (Вш).

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко В.К. Опыт толкового словаря народной технической терминологии по Полтавской губернии: Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледелие, народные поговорки и изречения. *Сб. Харьк. Ист-филол. об-ва*. Харьков, 1902. Т. 13. С. 139–214.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Безкишкіна М.Т. Лексика та фразеологія коноплярства, прядіння і ткацтва українських говорів північно-східних районів Сумської області : дис. канд. філ. Наук : 10.02.01. Полтава, 1964. 341 с.
4. Бодник А.А. Прядільно-ткацька термінологія в бойківських говорах. *XIII Українська діалектична нарада. Тези доповідей*. Київ, 1969. 304 с.
5. Венжинович Н.Ф. Лексика народних промислів (ткацтво) говорів Тернопільщини : автореф. на здобуття дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 1998. 17 с.
6. Гримашевич Г.І. Динаміка лексики ткацтва в середньополіських говірках. *Філологічний вісник уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини*. Вип. 1. Умань : ВПЦ «Візаві», 2011. С. 219–225.
7. Грінченко Б.Д. Словарь української мови. Київ, 1907–1909. Т. 1–4.
8. Давидова О.Г. Професійна лексика полтавських говорів. *Говори і ономастика Наддніпрянщини*: Збірник статей / відп. ред. В.С. Ващенко. Дніпропетровськ : Вид-во ДДУ, 1970. С. 69–91.
9. Дзєндзелівський Й.О. Термінологія, пов’язана з ткацьким станком у говірках Закарпатської області. *Доповіді та повідомлення*. 1957. Вип. 1. С. 77–80.
10. Жуган Н.А. Лексика ткацтва в середнонаддніпрянських говірках : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2019. 331 с.
11. Етимологічний словник української мови / За ред. О.С. Мельничука: В 7 т. Київ : Наукова думка, 1982–1988. Т. 1–5.
12. Корнієнко М. Рукопис 80–90-х рр. із говірок Черкащини (рукопис знаходиться в Черкаському краєзнавчому музеї).
13. Матвеева В.Я. Лексика українського художнього промислу (вишивання, ткацтво, килимарство) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10. 02. 01 – українська мова. Полтава, 1957. 192 с.
14. Ніколаєнко І.О. Структура й ареальна характеристика лексики традиційного ткацтва в українських східно-слобожанських говірках : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / НАН України ; Інститут української мови. Київ, 2000. 545 с.
15. Павлова М.Р. Полесская терминология ткачества на общеславянском фоне : автореф. на соискание ученой степени дис. канд. філол. наук. Москва, 1990. 18 с.
16. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.
17. Терешко Л.С. Термінологія прядіння в українських горірках Одещини. *Українська діалектологія і ономастика*. Київ : Наукова думка, 1964. С. 95–107.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ ГОВІРОК

Дв – Дівички, Дм – Демянці Переяслав-Хмельницький р-н; Ул – Улашівка, Б – Буда Таращанський р-н; Лщ – Ліщина, Лн – Леонівка, Шп – Шпендівка Кагарлицький р-н; Нст – Насташки Рокитнянський р-н; Ів – Іванівка Ставищанський р-н **Київської обл.**; Зкр – Зікранці Хорольський р-н; Ост – Остапівці, Лзр – Лазорки Гребінський р-н; Чв – Чевельча Оржицький р-н **Полтавської обл.**; Куцівка Смілянський р-н; Мх – Михайлівка, Врб – Вербівка Кам’янський р-н; Вл – Вільшана, Хл – Хлестунівка, Мрн – Моринці, Влх – Вільховець Звенигородський р-н; Нх – Нехайки, Кл – Коломиці, Тп – Тополі Драбівський р-н; Тн – Тинівка Жт – Житники Жашківський р-н; Др – Драбівці, Глз – Гельмязів Золотоніський р-н; Бб – Бобрися, Лп – Ліпляве, Кн – Кононча Канівський р-н; Ст – Ступичне Катеринопільський р-н; Гл – Глушки, Зв – Завадівка, Мрп – Миропілля, Нб – Набутів, См – Саморідня Корсунь-Шевченківський р-н; ТР – Товсті, Шш – Шушківка Роги Лисянський р-н; Івх – Івахни Монастирищенський р-н; Вш – Вишнополь, Зл – Зеленьків Тальнівський р-н; ДВ – Доброводи, Рг – Рогова Уманський р-н; Влш – Вільшанка, Сч – Сичівка Христинівський р-н; Вр – Вершачі, Мд – Медведівка, Мл – Мельники, Сб – Суботів Чигиринський р-н; ВБ – Велика Бурімка, Мск – Москаленки Чорнобаївський р-н; Сгн – Сигнаївка, Ан – Антонівка, Лз – Лозоватка Шполянський р-н **Черкаської обл.**; Дбр – Дібрівка, Глк – Голиково Новомиргородський р-н **Кіровоградська обл.**

Н. А. Жуган, А. П. Осирко. Лексико-семантическая группа названий процессов, связанных с ткачеством, у среднеднепровских говорах. – Статья.

Аннотация. В статье на диалектном материале, собранном в среднеднепровских говорах, проанализирована лексико-семантическая группа названий процессов, связанных с ткачеством, осуществлен анализ семантических микрогрупп.

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, семантическая микрогруппа, семема, сема, лексема, репрезентант.

N. Zhugan, O. Oskyrko. Lexical-semantic group of names of weaving devices connected with thread rewinding in the Middle Dnieper dialects. – Article.

Summary. The article analyzes the lexical-semantic group of names of the processes connected with weaving and semantic microgroups on the dialect material in the Middle Dnieper dialects

Key words: lexical-semantic group, semantic microgroup, semema, sema, representative, variability.

УДК 159.933:316.772.4

О. М. Іщенко

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ОЛЬФАКТОРНА ІНФОРМАЦІЙНІСТЬ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПОЛІ

Анотація. У статті аналізується специфічна «мова» запахів, їх символічно-знакове, смислове навантаження у комунікативному просторі. Доводиться, що в контексті певних типів взаємодії, різноманітних специфічних ситуаціях, обставинах життя природні і штучні запахи створюють «нюховий» образ людини, який спроможний налагоджувати/псувати міжособистісні відносини, задавати емоційно-почуттєвий фон, спонукати до оцінних суджень, виступати атрибутом соціального розширення у суспільстві.

Ключові слова: ольфакція, нюх, запах, ароматні вироби.

Культура повсякденності дає нам можливість долучитися до світу запахів, легко і природно самовиразитися за допомогою безлічі ароматів. Не дарма німецький письменник П. Зюскінд у своєму романі «Парфумер. Історія одного вбивці» зауважував, що аромат проникає в саму глибину, прямо в серце, і там виносить категоричне судження про симпатії і презирство, про відразу і потяг, про любов і ненависть. Тож той хто володіє запахом, той володіє серцями людей.

Сьогодні запахи отримують нове наповнення, оскільки дають можливість сприймати навколишню дійсність через незліченність природних ароматів. Спілкуючись зі світом за допомогою запахів, відчуваючи світ за допомогою нюху – «чуючи нюхом» на несвідомому рівні, особа не тільки орієнтується у ньому, а й чітко розмежує на свій/чужій. «Людина може нюхати світ завжди і всюди, вона чує і передає запахи – чудові і огидні, витончені і неймовірно складні» (І. А. Ільїн) [3, с. 88]. За допомогою запахів людина розчиняється у світі. Саме тому дане почуття є і залишається досить важливим, актуалізованим у сучасному комунікативному полі, адже і по с'як час залишається найзагадковішою здібністю організму, що тривожить душу. «Запах – випаровуюча аура тіла і речі, її вібруючий контур, перший рухомий межевий прошарок між оболонкою і зовнішнім середовищем. Насолода ароматом – метафора володіння матеріальним світом в його самій ефемерній, летучій субстанції, на межі переходу в небуття» [2, с. 260].

Як відомо, аналізом мови запахів, їх інтерпретацією, використанням у якості повідомлення у процесі комунікативного акту займається ольфакція, яку іноді співвідносять з одорологією – наукою про природу, механізм нюху, виявлення, впізнання, осмислення та аналіз запахів. Об'єктом особливої уваги ольфакція стає завдяки теоретичним дослідженням відомих зарубіжних дослідників Д. Спербера, Е. Синотта, Р. Фінегана, М. Шлейдта, Х. Риндисбахера, Р. Трембле, К. Классена, М. Дет'єна, Д. Хоувза, А. Корбена, Ю. Риммеля, П. Девиса серед російських учених варто зазначити праці Є. Мартинової, Є. Жирицької,